

NATUURBESCHERMING IN ZUID-AFRIKA.

III (slot).

5. Het Krügerpark (vervolg).

Ik wil hier geen opsomming geven van alle zoogdieren en vogelsoorten die ik gedurende mijn 4-daagsch verblijf in het Krügerpark waarnam. Daar de auto's de weinige wegen moeten houden, is het veelal een kwestie van toeval of men bepaalde soorten wel of niet onder oogen

Fig. 13. Zuidelijk deel van het Krügerpark. Landschap met twee mannelijke koedoes (*Strepsiceros strepsiceros*).

krijgt. Laat ik direct mededeelen, dat ik persoonlijk bijzonder gelukkig was; slechts de olifanten van het Krügerpark heb ik niet gezien, terwijl de passagiers van een andere auto van ons gezelschap hen in de Letaba zagen baden! Echter zag ik wel in het Noorden een groote elandstier, een buitenkansje in het Krügerpark en met de leeuwen was ik al bijzonder gelukkig, daar ik er niet minder dan 17 waarnam, waarvan 12 bij elkaar, zich tegood doend aan een geslagen gnoe.

De verreweg talrijkste antilopensoort is de impala (*Aepyceros melampus*); overal treft men grootere of kleinere gezelschappen van deze mooie elegante dieren aan: meestal troepjes mannetjes of wijfjes en jongen bewaakt door één oude bok. Er moeten vele duizenden van deze soort in het Krügerpark, vooral in het zuidelijk gedeelte huizen. De impala's zijn antilopen, die overdag in de rivieren of waterputten gaan drinken; ziet men deze soort dan is het water dus niet ver weg. Waterbokken (*Kobus ellipsiprymnus*, door de Afrikaanders zoo aardig „kringgat” genoemd naar de witte kring van achteren) en koedoes (*Strepsiceros strepsiceros*, fig. 13) zijn er talrijk.

Voor al in het zuidelijk deel vindt men groote troepen gnoes (blauw wildebeest, *Connochaetes taurinus*) die zeer sterk geassocieerd zijn met de vele zebra's (*Hippotigris burchelli*). Verspreid, niet in kudden, komen vrij veel voor steenbok (*Raphyceros campestris*), rietbok (*Redunca arundinum*) en duikers (*Sylvicapra grimmii*); minder talrijk komen in kleinere troepen ook voor sabelantiloop (*Hippotragus niger*) en paardantiloop (*Hippotragus equinus*) en sassaby (*Damaliscus lunatus*). De wilde buffel (*Syncerus of Bos caffer*, fig. 14), huist in vrij groot aantal in het Krügerpark, doch men krijgt deze dieren overdag vrijwel nooit te zien en daarom mogen we van geluk spreken, dat wij één buffelstier in het zuidelijke gedeelte van het Park vlak voor onze auto de weg zagen oversteken.

Zooals reeds gezegd zijn de leeuwen in het Krügerpark talrijk, ja zelfs te talrijk, vooral in

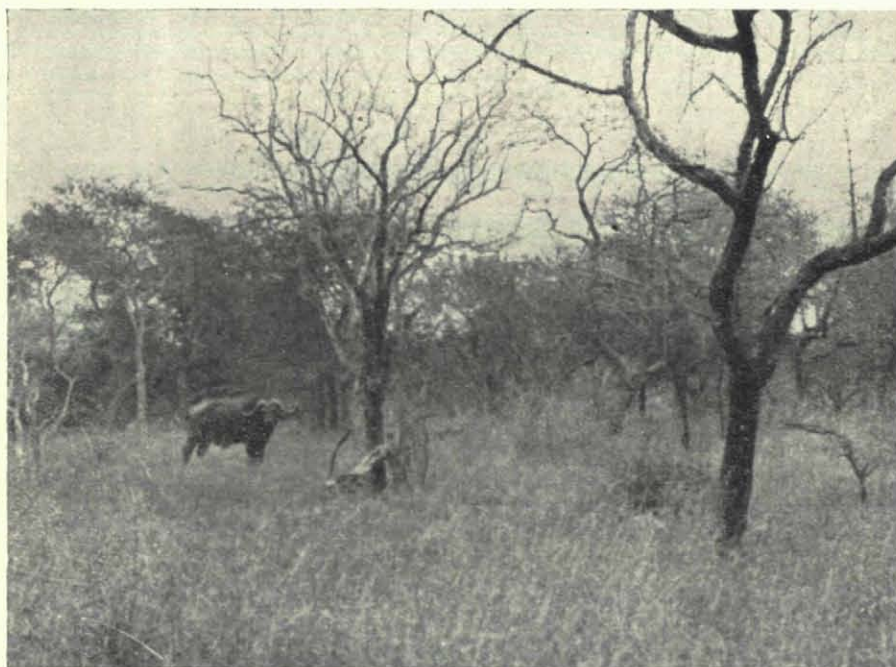

Fig. 14. Zuidelijk deel van het Krügerpark. Landschap met een buffelstier (*Syncerus caffer*).

het zuidelijk deel waar de groote wildkudden gevonden worden. Ik heb hier voor mij liggen het „Annual report of warden, Krüger National Park 1938” en zie hieruit, iets wat we tijdens ons verblijf reeds hoorden, dat er in 1937 en 1938 meer dan 200 leeuwen in het reservaat gedood zijn. Voegt men hierbij nog het groote aantal leeuwen, dat door de jagers in de droge tijd, wanneer het wild in westelijke richting trekt, buiten het park geschoten wordt, dan blijkt wel, dat het noodzakelijk is om, wil men een goede wildstand in het Krügerpark houden, het aantal leeuwen kort te houden. Andere roofdieren van het Krügerpark zijn luipaard (*Felis pardus*) en cheetah of jachtluipaard (*Cynailurus jubatus*) om van de jakhalzen (*Thos mesomelas*), hyena's (*Crocuta crocuta*) en de vele kleine roofdieren als civetkat, mongoose enz. die men weinig ziet omdat het veelal nachtdieren zijn, maar niet te spreken.

De olifant (*Loxodon africanus*) komt tegenwoordig in het park in groot aantal voor, vooral bij Letaba en bij Shingwedzi. Men schat het aantal op 300 à 400 stuks en vooral in recente tijd

zijn er uit het Portugeesche Moçambique vrij veel olifanten bijgekomen. Dat ze groote schade aan de boomen van het Krügerpark aanrichten konden wij vooral bij Shingwedzi zien, waar talloze omgetrokken of omgeduwde boomen van hun aanwezigheid getuigden (fig. 8). Zooals reeds gezegd, komen de giraffen vooral voor in de buurt van Satara. Van deze soort kwamen we een troep tegen, waarvan enkele ex. vlak voor de auto's de weg overstaken, zoodat we moesten wachten! Tenslotte zij nog vermeld, dat de beide gewone Zuid-Afrikaansche apen: *Cercopithecus pygerythrus*, een meerkatsoort en *Papio porcarius*, de „bobbiaan” in het park talrijk zijn, evenals het wratzwijn (*Phacochoerus aethiopicus*).

Zoo zien we dus welk een grootsch, niet door den mensch verontrust dierenleven men zonder eenige moeite in het Krügerpark kan gadeslaan. En toch bevredigde dit alles mij niet heelemaal! Wat men n.l. in het Krügerpark mist is het dier in actie! Leeuwen, die volgegeten, lui midden op den weg blijven liggen en het eenvoudig vertikken voor de auto's op te staan en uit den weg te gaan, zijn geen echte leeuwen! De 4 of 5 nijlpaarden die wij op enkele plaatsen in het Krügerpark bezochten, gedroegen zich precies als hun soortgenooten in Artis, met dien verstande, dat hun verblijf, een langzaam stroomend rivierge-deelte, wat grooter is en zij hun voedsel 's nachts zelf moeten gaan zoeken; en noch in Artis noch in het Krügerpark trekken zij zich van de bezoekers iets aan! Het Krügerpark is een zeer groote, zeer interessante dierentuin, waar de dieren in vrijheid rondloopen en de mensch zich in een hok, d.w.z. in een auto, voortbeweegt. Men versta mij echter niet verkeerd: niemand verzuime in Zuid-Afrika het Krügerpark met zijn grootsch dierenleven te zien; op zekere punten, speciaal ook landschappelijk, zijn de hieronder te beschrijven veel kleinere wildreservaten in Zoeloeland m.i. echter belangwekkender.

Fig. 15. Krügerpark. Meer dan 3 m hoge termitenheuvel.

De meest karakteristieke vogels in het Krügerpark zijn ongetwijfeld de groote aantallen roofvogels. Gieren vindt men er in verschillende soorten, vooral *Trigonoceps occipitalis*, maar ook *Pseudogyps africanus* en *Torgos tracheliotus*. Waar men deze bij elkaar in een boom ziet zitten, daar ligt vlakbij een „kill” en als de leeuwen of andere groote roofdieren met hun maal klaar zijn, zullen de gieren zich met de jakhalzen op de resten van de antiloope of zebra werpen. Arenden zijn er talrijk; zeer kenmerkend is de „bateleur-eagle” (*Terathopius ecaudatus*), die niet alleen door zijn dikke kop en korte staart en in het volwassen kleed door zijn mooie kleuren (roodbruin, zwart en wit), doch ook door zijn eigenaardige wijze van vliegen opvalt. Verder vindt men er de groote „martial eagle” (*Polemaetus bellicosus*), dan de lichtbruine *Aquila rapax*, de donkere *Aquila wahlbergi* en een aantal moeilijk determineerbare kleine soorten met witte onderzijde als *Hieraetus spilogaster*, *Circaetus pectoralis*, e.a. De eigenaardigste roofvogel, eigenlijk meer een loopvogel, de secretarisvogel (*Sagittarius serpentarius*) komt in het Krügerpark evenals elders in Zuid-Afrika in gering aantal voor.

De zuidelijke struisvogel (*Struthio camelus australis*) is niet talrijk maar kan toch geregeld waargenomen worden; hetzelfde is het geval met de zeer karakteristieke „bromvoël”, een aan het leven op den grond ingepaste neushoornvogel (*Bucorvus capfer*), een groote zwart-witte vogel met veel rood op zijn kop. Ook drie andere soorten neushoornvogels komen in het Krüger-

Fig. 16. Nesten van de wever *Bubalornis niger*.
Satara, 13 Oct. 1938.

staart (*Coracias caudatus*) wel de mooiste is. Papegaaien komen er ook voor, doch zeker niet talrijk; ik zag slechts 2 ex. van *Poicephalus fuscicapillus*. Bovendien zij nog vermeld, dat ik de beide soorten ossepikkers (*Buphaga africana* met de gele en *B. erythrorrhyncha* met de roode snavel) op verschillende plaatsen op en af en onderaan koeien, ezels en antilopen zag klimmen. Wevers komen veel voor in het Krügerpark. Langs de rivieren hangen overal nesten van *Ploceus spilonotus*, terwijl in vele boomen de groote *Bubalornis niger* zijn slordige nesten maakt (fig. 16). Maraboes komen zelden in het park voor; de Egyptische gans (*Alopochen aegypticus*) is er algemeen en het veelvuldigst aan de Olifantsrivier.

6. De reservaten in Zoeloeland.

De wildreservaten die op mij persoonlijk de meeste indruk maakten, waren die van Zoeloeland. Want in tegenstelling tot het Krügerpark mag men in de wildreservaten van Zoeloeland, mits men wat oppast voor een mogelijk wat agressieve zwarte neushoorn, wél vrij rondlopen en het wild besluipen en ook is de natuur in Zoeloeland mooier en interessanter dan die in het Krügerpark.

In Zoeloeland bevinden zich — alle zijn zij het eigendom van de provincie Natal — behalve één klein, vijf reservaten, ieder met een oppervlakte van 15.000 à 30.000 ha, waarvan wij onder de leiding van captain Potter, de „game-conservator” van Zoeloeland en als gasten van het Natalsche gouvernement, er twee bezochten, n.l. het St. Lucia-Lake-reservaat en Hluhluwe (spreek uit „Schloeschloewie”).

St. Lucia is een speciaal reservaat voor vogels, maar het herbergt in zijn rivieren ook tal van nijlpaarden en zeer veel krokodillen en wat waranen (*Varanus niloticus*). Op de hogere gedeelten vindt men prachtig dicht oerbosch. Groote rietvelden en mangrove-boschen (tropische vloedboschen) hier vooral bestaand uit *Bruguera*, liggen er tusschen de talrijke kreken, welker oevers wemelden van allerlei watervogels: bijna manshooft reuzenreigers (*Ardea goliath*), flamingo's (*Phoenicopterus ruber*), pelikanen (*Pelecanus roseus*), ibissen (*Threskiornis aethiopicus* en *Plegadis falcinellus*), Afrikaansche lepelaars (*Platalea alba*), sporenganzen (*Plectropterus gambensis*) en vele Noord-Europeesche en Siberische steltlopers, die hier, eind October, reeds in hun winterkwartieren aangekomen waren. Talrijk waren hier ook de egtreigers (*Egretta garzetta* en *Ardea alba*); verder verschillende nimmerzatten („wood-ibis”, *Ibis ibis*, een tropische

park voor (*Bycanistes bucinator*, *Lophoceros nasutus* en *Lophoceros flavirostris*) waarvan de laatste, de geelsnavel, wel het algemeenst is. De in Zuid-Afrika in aantal sterk afgenomen „gompou” (*Choriotiskori*), de grootste trappensoort, is in het Krügerpark eveneens nog aanwezig, terwijl een kleine soort trap, de „boschkorhaan”, *Lophotis ruficrista*, tijdens onze tocht overal zijn eigenaardige balts vertoonde, waarbij hij loodrecht omhoog vliegt om zich als een zwarte bal weer te laten vallen.

Francolijnen en parelhoenders (*Numida mitrata coronata*) zijn er talrijk; evenals verschillende soorten glansspreeuwen (o.a. de prachtige *Lamprocolius sycobius* en *Lamprotornis australis*) en scharrelaars, waarvan die met de lange zwaluw-

oievaarsoort), slanghalsvogels (*Anhinga rufa*) en langstaartaalscholvers (*Phalacrocorax africanus*), terwijl van de roofvogels behalve wat bruine kuikendieven (*Circus aeruginosus ranivorus*) vooral de Afrikaansche zecarend (*Cuncuma vocifer*), een prachtige vogel met witte kop en hals in het adulte kleed, in vele exemplaren aanwezig was. Wel waren we hier wat erg kort, en daardoor kregen wij slechts een indruk van het rijke vogelleven in de uitmonding van het eigenlijke reservaat in zee (St. Lucia Bay). De broedkolonies die trouwens in Juni en Juli het interessantst zijn, liggen eenige tientallen mijlen meer naar het noorden in het St. Lucia Lake en konden niet bezocht worden. Algemeen waren hier in het krekengebied ook de vele groote krokodillen, waarvan er een tot op enkele meters genaderd kon worden, doch het mooist was wel de troep van plm. 25 nijlpaarden, waarvoor onze motorboot op eenige afstand moest blijven, omdat het niet zeker was, welke houding het groote mannetje tegenover ons zou aannemen. Overal zagen wij ook aan de kanten van het water de plaatsen waar zij aan land gaan om hier voedsel te zoeken.

Tot onzen spijt konden wij 'Mfolosi, het speciale reservaat voor de witte neushoorn (*Diceros simus*) niet betreden, daar de grensrivier, de 'Mfolosi, zoo hoog bleek te zijn, dat onze auto er niet doorheen kon en de rivier doorwaden waagden wij niet vanwege de vele krokodillen. Toch kregen wij vlak bij het eigenlijke reservaat een goed beeld van de natuur, speciaal van de flora van dit gebied. Hluhluwe is het reservaat voor de zwarte neushoorn (*Diceros bicornis*), doch het herbergt ook een klein aantal witte neushoorns en ik was zoo gelukkig om een drietal

dezer zeer merkwaardige zoogdieren met mijn kijker vanaf captain Potter's huis te ontdekken op een grazige heuvelrug. Ik geloof niet dat er ergens op onze planeet een ander huis gevonden wordt vanwaar neushoorns, wel een van de zeldzaamste zoogdieren tegenwoordig, zullen gezien kunnen worden.

Hluhluwe is een prachtig, heuvelachtig terrein, bedekt met dichte bosschen die met open vlakten afwisselen (fig. 17). Op deze laatste ziet men 's ochtends en 's avonds tegen het donker het wild, want in deze wildreservaten vindt men be-

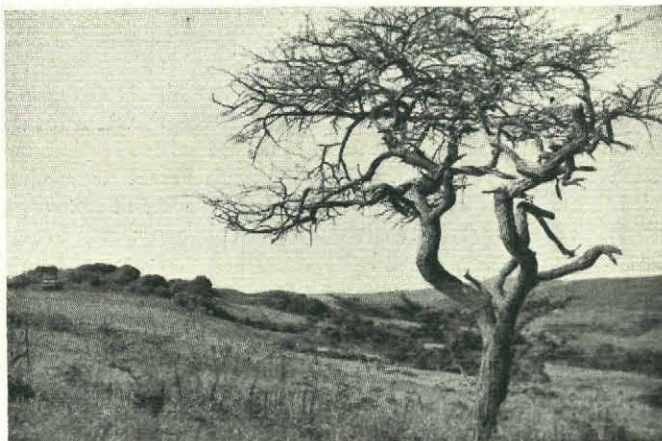

Fig. 17. Hluhluwe, het reservaat van zwarte en witte neushoorn.

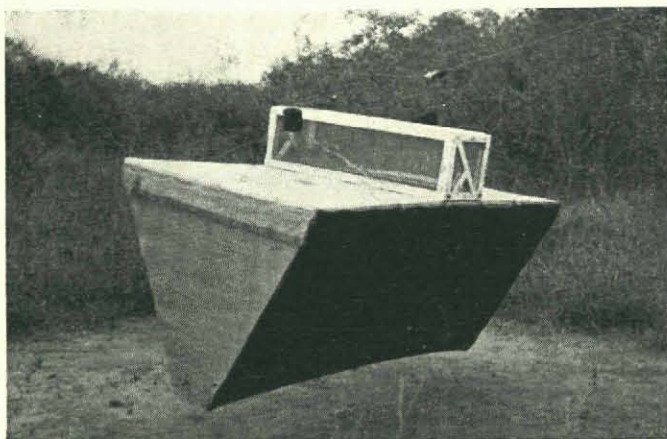

Fig. 18. Hluhluwe. „Kunstkoe”, kooi voor het vangen van tsetse-vliegen.

halve de twee neushoornsoorten tal van zebra's (*Hippotigris burchelli*), buffels (*Syncerus caffer*), wratzwijnen, bavianen (*Papio porcarius*) en vele antilopensoorten als blauwe wildebeest (*Connochaetes taurinus*), koedoe, waterbok, 'nyala (*Tragelaphus angasi*), rooieebok (*Redunca fulvorufula*), rietbok (*Redunca arundinum*), boschbok (*Tragelaphus sylvaticus*) en duikers. Leeuwen vindt men noch in Hluhluwe noch in 'Mfolosi, wel luipaarden.

Het wild neemt hier in sterke mate toe en dat is maar goed ook, want een 10-tal jaren geleden heeft men, buiten de eigenlijke wildreservaten een officieele massamoord gepleegd op het wild, omdat men meende dat een goede wildstand samen ging met een sterke uitbreiding van de nagana, een veeziekte die door tsetsevliegen wordt overgebracht. Nadat in Zoeloeland vele tienduizenden zebra's, wilde beesten en andere antilopen uitgemoord waren en het aantal tsetsevliegen en daarmee de nagana niet verminderde, heeft men het over een anderen boeg gegooid en heeft men een handige vangkooi voor de tsetsevlies bedacht. Deze „kunstkoe” (fig. 18) berust op het feit dat de tsetsevlies aanvliegen op de buik van de runderen. Bij de „kunstkoe” willen zij dit ook doen, maar komen dan in een gat terecht terwijl zij ver boven zich, waar in de „koe” een ruimte opengelaten is, licht zien. Hierheen vliegen zij vervolgens om daar in een fuik van gaas terecht te komen, waarin zij na eenigen tijd sterven. Er hangen tegenwoordig in 'Mfolosi en Hluhluwe resp. 7000 en 5000 van deze „kunstkoeien” en men wil het aantal nog uitbreiden. Deze bestrijdingswijze schijnt afdoende te zijn. Eenige jaren geleden ving men in deze reservaten nog duizenden tsetsevliesen; thans is het aantal tot op enkele exemplaren per kooi gereduceerd. Zooals ik opmerkte zijn de wildreservaten voor deze massamoord gespaard gebleven en kon zich van hieruit de wildstand weer eenigszins herstellen, want om de eigenlijke reservaten heeft men kort geleden een 8 km breed gebied vastgesteld waar niet gejaagd mag worden.

Uit een natuurbeschermingsoogpunt zijn 'Mfolosi en Hluhluwe als reservaten voor resp. witte en zwarte neushoorn buitengewoon belangrijk. De witte neushoorn, een niet-agressieve graseter met een breede mond die ook in klein aantal in Oost-Afrika voorkomt, was eenige jaren geleden in Zuid-Afrika bijna uitgeroeid; slechts een dertigtal exemplaren waren er nog bij de 'Mfolosirivier over; thans zijn zij, dank zij de bescherming, weer veel talrijker geworden: in 'Mfolosi wordt hun aantal op ongeveer 250 stuks geschat, in Hluhluwe zijn er ongeveer 25. De zwarte neushoorn, een taketer met veel puntiger snuit en bovendien een veel agressiever dier dan de witte neushoorn, komt over een groot gedeelte van Afrika voor, maar is overal sterk in aantal achteruitgegaan. Ook deze soort heeft zich in de laatste 10 jaar vermeerderd; tegenwoordig leven er in Hluhluwe ongeveer 120 exemplaren. Er bestaan thans plannen om Hluhluwe en 'Mfolosi, die ongeveer 40 km van elkaar verwijderd zijn tot één groot wildreservaat te vereenigen. Wel stuiten deze plannen zeer op tegenwerking van landbouwzijde doch mocht dit plan gelukken dan zal hier, desnoods met opoffering van het 'Mkusi reservaat, onder de bekwame leiding van captain Potter een wildreservaat van zeer groote beteekenis tot stand komen.

Utrecht, April 1939.

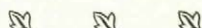
Dr. G. J. VAN OORDT.

LITTERATUUR ¹⁾:

- W. B. ALEXANDER, 1928. Birds of the ocean. Putnam's Sons, New York, London.
 E. L. GILL, 1936. A first guide to South African birds. Maskew Miller, Capetown. 8/6.
 A. HAAGNER, 1920. South African Mammals. Witherby, London. £ 1.-.-.
 J. STEPHENSON-HAMILTON, 1938. South African Eden. Cassell & Comp., London.
 J. HEWITT, 1931/1937. A guide to the Vertebrate Fauna of the Eastern Cape Province. Part. I,

¹⁾ Ten gerieve van den lezer laat ik hier de namen volgen van enkele publicaties over de Zuid-Afrikaansche reservaten. Die voorzien van een * is op aanvraag gratis verkrijgbaar bij het Gezantschap van de Unie van Zuid-Afrika te 's-Gravenhage.

- Mammals and Birds (1931); Part. II, Reptiles, Amphibians and Freshwater Fishes (1937). Published by the Albany Museum, Grahamstown.
- H. LANG. South Africa's big game and other animals. Publicity and Travel Dept., South African railways. 3/6.
- *C. N. LEDWARD, 1936. The game sanctuaries of Natal. Natal Provincial Administration. Pietermaritzburg.
- A. ROBERTS, 1937. The South African Antelopes. South African Journ. of Science, vol. 33.

DE WOLBIJEN.

De wolbijen zijn zeker wel een nadere beschouwing waard. Niet alleen om hun fraaie teekening, doch ook om de merkwaardige nestwijze, waaraan zij hun naam te danken hebben. Zij bekleeden toch de holten waarin zij hun nesten maken, zooals holle stengels en dergelijke, van binnen met wol, welke bestaat uit fijne haartjes, die zij met hun kaken van zachtbehaarde plantendeelen af halen. Dit wordt als een bal naar het nest gebracht en daar met kaken en pooten verwerkt tot een stevig, compact, omhulsel der cellen, die, in een rij achter elkaar gelegen, gedeeltelijk worden gevuld met honing en stuifmeel en elk voorzien van één ei.

Het zijn zomerbijen, die in Juni, Juli en Augustus vliegen en daarbij in het algemeen nogal voorkeur toonen voor de bloemen der Labiaten. De meest gewone soort in ons land, *Anthidium manicatum* L., vliegt graag op *Ballota*, doch waar deze niet aanwezig is, ook op andere Labiaten, in tuinen bijvoorbeeld op *Salvia*.

De soort uit de duinen, *Anthidium punctatum* Latr., daarentegen, bezoekt volgens de opgave in Schmiedeknecht „Die Hymenopteren Nord und Mitteleuropas” *Lotus*, hetgeen ook klopt met mijn waarnemingen, daar ik ze in de duinen bij Meijendell gevangen heb boven een pol rolklaver, waarboven ze met groote snelheid rondvlogen en waarop ze telkens weer, wanneer ze verjaagd waren, hardnekkig terugkeerden. Voor de derde Nederlandsche soort, *Anthidium strigatum* Panz. vind ik in Schmiedeknecht zoowel *Lotus* als *Scabiosa* vermeld, terwijl Friese ook *Hippocrepis* opgeeft.

Anthidium behoort tot de Gastrilegidae, dezelfde groep dus als waartoe ook de Metselbijen (*Osmia*), Behangersbijen (*Megachile*), de Harsbij (*Trachusa*) en het geslacht *Eriades* behooren. De wijfjes verzamelen derhalve eveneens het stuifmeel door middel van de schuin achterwaarts geplaatste haren op de buiksegmenten, den z.g. buikschuier. Merkwaardig is het, dat bij vele *Anthidium*s de ♀♀ belangrijk kleiner zijn dan de ♂♂, terwijl dit bij andere bijengeslachten in den regel juist andersom is. Evenwel treedt dit verschijnsel niet bij alle *Anthidium*-soorten op; van de drie Nederlandsche soorten kan het eigenlijk alleen gezegd worden van *A. manicatum*, waarvan de ♂♂ een lengte van ca. 14 mm bereiken, de ♀♀ in den regel echter slechts 10 tot 12 mm groot worden. Overigens kan de grootte van de dieren van eenzelfde sexe ook nogal uiteenlopen.

Om te weten, of men met een wolbij te doen heeft, kan men het beste naar de adering van de voorvleugels kijken.

Er zijn twee cubitaalcellen, ongeveer even groot; de radiaalcel (randcel) is aan het einde eenigszins toegespitst en iets van den vleugelrand verwijderd. De tweede teruglopende ader mondt uit voorbij de tweede cubitaaldwarsader, is soms echter ook bijna interstitiaal. Het achterlijf is slechts spaarzaam behaard. Tusschen de klauwtjes is geen hechtlapje aanwezig.

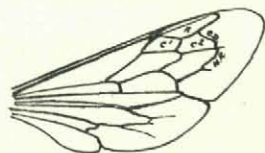

Fig. 1. Rechter voor- en achtervleugel van *Anthidium manicatum* L.
R = Radiaalcel. C¹ en C² = Eerste en tweede Cubitaalcel. CD = Tweede Cubitaal dwarsader. N.R. = Tweede teruglopende ader.